

6.7.2010

Dnro 1478/4/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

KUOLEMANTOTEAMISKÄYTÄNNÖT

1

ASIA

Keski-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario lähetti 15.4.2010 oikeusasiamiehelle kirjeen, joka koskee kuolemantoteamiskäytäntöjä. Hän kertoo, että hautaustoimisto pyysi 9.2.2009 poliisia tutkimaan, onko oikein siirtää vainaja kylmiöön ennen kuin lääkäri on todennut kuoleman. Lisäksi hautaustoimisto kysyi, missä tilanteessa ja mihin säännöksiin perustuen muu kuin lääkäri voi todeta kuoleman.

Rikoskomisarion kertoman mukaan Keski-Suomen poliisilaitos pyysi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausunnon. Valviran 23.3.2009 antaman lausunnon (dnro 847/05.01.06.04/2009) mukaan hautaustoimiston kyseenalaistama menettely Muuramen vuodeosastolla 7.2.2009 oli ollut asianmukaista ja tapahtunut voimassa olevia sosiaali- ja terveysministeriön ohjeita noudattaen.

Valviran lausunto ei rikoskomisarion mielestä kuitenkaan antanut vastausta kysymykseen siitä, voiko, missä tilanteessa ja mihin säännöksiin perustuen muu kuin lääkäri todeta kuoleman.

Hän toteaa, että kuolemantoteamiskäytännöillä on merkitystä kansalaisten oikeusturvan ja myös poliisin toiminnan kannalta. Lääkärin saaminen paikalle on päivystysten keskittämisen myötä entistä vaikeampaa. Näin ollen paine vainajan siirtämiseen kylmätiloihin ennen virallista kuoleman toteamista saattaa kasvaa ulottuen myös muihin kuin sosiaali- ja terveydenalan laitoksissa tapahtuviin kuolemiin.

Rikoskomisario pyytää, että eduskunnan oikeusasiamies vastaa hautaustoimiston esittämiin kysymyksiin.

2

VALVIRAN LAUSUNTO

Valvira totesi lausunnossaan Keski-Suomen poliisilaitokselle 23.3.2009 muun muassa seuraavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaan "Kuoleman toteaminen. Opas terveydenhuollon henkilöstölle" (STM:n oppaita 2004:5) mukaan kuoleman tapahtuessa sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksessa lääkärin tulee todeta kuolema mahdollisimman pian, viimeistään seuraavana arkipäivänä. Lisäksi oppaassa todetaan, että kuoleman toteamisessa noudatettavista menettelytavoista saattaa olla aiheellista antaa toimintayksikkökohtaisia ohjeita, joissa otetaan huomioon myös ruumiin kuljetuksen järjestäminen. Tähän ohjeeseen viitaten Valvira toteaa, että vainaja voidaan päivystysaikana siirtää kylmiöön odottamaan virallista, lääkärin suorittamaa kuoleman toteamista, kun henkilön elottomuuden on "alusta-

vasti" todennut hoitaja, edellyttäen, että kuolema oli aiheutunut sairaudesta ja että sitä oli osattu odottaa. Hoitajan on kuitenkin aina ilmoitettava kuolemasta päivystävälle lääkärille, jonka on harkittava kuoleman toteamista koskeva menettely tapauskohtaisesti. Kuoleman alustavasti todenneen hoitajan, kuolemasta ilmoituksen saaneen lääkärin ja kuoleman lopulta todenneen lääkärin on tehtävä kuoleman toteamisesta annetun asetuksen (27/2004) ja ministeriön em. oppaan mukaiset merkinnät potilasasiakirjoihin.

Valvira katsoo, että ministeriön oppaassa annettu ohje kuoleman toteamisesta tietyissä tapauksissa viimeistään seuraavana arkipäivänä on ristiriidassa kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen (948/1973) 3 §:n kanssa, koska asetuksen mukaan lääkärin on kuolemasta tiedon saatuaan viivytyksettä suoritettava ukonainen ruumiintarkastus kuoleman toteamiseksi ja sen syiden sekä muiden olosuhteiden selvittämiseksi. Valvira katsoo, että myös sanonta "seuraavana arkipäivänä" on epätarkka, koska lauantaikin on arkipäivä, mutta terveyskeskuksissa ja vanhainkodeissa on lauantaisin saatavissa vain päivystävän lääkärin palveluja. Yleisesti seuraavana arkipäivänä on pidetty viikonlopun aikana kuolleiden osalta maanantaita.

Valvira saattaa erillisellä kirjeellä säännösten ja ohjeiden ristiriitaisuuksia ja puutteita koskevan käsityksensä tiedoksi ministeriölle ja oikeuslääkinnästä vastaavalle Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle.

3

KANNANOTTO

Valvira osoitti 23.3.2009 sosiaali- ja terveysministeriölle kirjeen (dnro 1869/05.00 01/2010), joka koskee kuoleman toteamista ja vainajan siirtämistä kylmiöön.

Kirjeessään Valvira toistaa em. lausunnossaan toteamansa säännösten ja ohjeiden ristiriitaisuudet ja puutteet. Lisäksi Valvira toteaa kirjeessään ministeriölle seuraavan.

Kuoleman toteamisesta annetun asetuksen mukaan kuoleman voi todeta vain laillistettu tai luvan saanut tai lääkärin tehtäviä valtiolla, kunnassa tai kuntayhtymässä hoitava lääketieteen opiskelija. Sosiaali- ja terveysministeriö ei ole antanut ohjeita muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kuin lääkäreiden oikeudesta todeta kuolema "alustavasti". Myöskään ohjetta vainajan säilyttämisestä hoitajan toteaman elottomuuden ja virallisen kuoleman toteamisen välisenä aikana ei ole. Ministeriön oppaan mukaan kuoleman toteaminen on edellytyksenä sille, että vainaja voidaan siirtää pois löytöpaikalta. Koska vainajan säilyttäminen potilashuoneessa tai hoitotiloissa ei läheskään aina ole mahdollista, vainaja on siirrettävä kylmiöön, koska lämpimissä tiloissa kuolemanjälkeiset muutokset alkavat kehittyä varsin nopeasti. Kylmiöön siirtäminen tosin vaikeuttaa kuolinajan määrittämistä, ja omaiset joskus pahoittavat mielensä menettelystä.

Kirjeessään Valvira toivoi, että ministeriö tarkentaisi ohjettaan kuoleman toteamisesta ja ryhtyisi toimenpiteisiin kuolemansyyn selvittämiseksi annetun asetuksen ja antamiensa ohjeiden välisen ristiriidan poistamiseksi.

Kuten sosiaali- ja terveysministeriön oppaassakin todetaan, kuoleman toteamiseen liittyy lääkintäoikeudellisia vaikutuksia ja sillä on merkitystä hoidon, kuolleen henkilön oikeudellisen aseman ja vainajan käsittelyn kannalta.

Kuoleman toteamisella on aina oikeudellinen merkitys. Tämän vuoksi pidän välttämättömänä, että sosiaali- ja terveysministeriö toimenpiteillään poistaa kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen ja antamiensa ohjeiden välisen ristiriidan lausunnossa ja kirjeessä kuvatun ristiriidan ja myös tarkentaa ohjettaan kuoleman toteamisesta Valviran kirjeessä tarkoitetuilta osin.

Pidän puutteena myös sitä, että laissa tai asetuksessa ei ole lainkaan säännöksiä ruumiin käsittelystä ennen lääkärin suorittamaa kuoleman toteamista.

Saatan nämä käsitykseni sosiaali- ja terveysministeriön tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän ministeriötä ilmoittamaan minulle viimeistään 30.11.2010 mennessä niistä toimenpiteistä, joihin asiassa on ryhdytty.